

LLOIXA

BOLETIN INFORMATIVO DE SAN JUAN • BULLETI INFORMATIU DE SANT JOAN

AÑO XVII • N° 93 SANT JOAN • OCTUBRE 97

Dep. Legal A-46-1987

AGRUPACION CULTURAL LLOIXA

DIRECCION POSTAL: APDO. CORREOS N° 13

SAN JUAN (Alicante). Plaza de la Iglesia

Quan fa cosa d'un any començàrem a preparar l'exposició vam pensar en aquest nom: DEL VIURE. Títol que pretenem mantindre en altres dues, del 1936 al 1960 i del 1960 al 1990. En definitiva mostrar aspectes del poble i dels santjoaners al llarg de poc més d'un segle recolzant-nos a les fotografies.

La fotografia ens permet donar-li una imatge a la paraula, el text històric s'enriqueix. Ara només trobareu unes notes molt breus. Deixem el protagonisme a la imatge i us convidem a fer el text, les fulles del nostre butlletí esperen publicar-lo. Volem una exposició activa, veniu a contar-nos coses, veniu a estudiar, a conèixer un poc més Sant Joan.

Al principi no sabíem si mostrariem tot el material gràfic o sols el més significatiu. A la fi hem decidit oferir-vos-el tot; per un costat en agraiament a qui desinteresadament ens l'heu deixat, per un altre, per poder conèixer el major nombre dels nostres majors.

No podem publicar ara totes les fotografies que volguéssem, als pròxims butlletins apareixeran aquelles que avui, malgrat el seu interès, no ho han pogut fer, accompanyades de textos explicatius. Ja sabeu, si voleu completar l'àlbum que hui comencem, feu-vos socis de Lloixa.

Esperem que siga del vostre gust l'espai que us oferim, us deixem amb les imatges, sobre les paraules.

Encara dues per dedicar l'exposició als santjoaners i santjoaneres que van nàixer durant estos anys i un especial homenatge per als més grans.

Exposició Fotogràfica Del VIURE

DEL 3 AL 28 D'OCTUBRE DE 1997
A LA CASA DE CULTURA

*Imatges de Sant Joan finals
dels segle XIX al 1936*

Esta es la primera de las tres exposiciones que con el mismo título intentarán mostrar aspectos del pueblo y sus habitantes a lo largo de poco más de un siglo, tomando como referencia la fotografía.

La fotografía nos permite dar una imagen a la palabra. En estas páginas sólo encontraréis unas breves notas. Dejamos el protagonismo a la imagen y os invitamos a hacer el texto, las hojas de nuestra revista esperan publicarlo. Queremos una exposición activa, venid a contarnos cosas, venid a estudiar, a conocer un poco más Sant Joan.

Al principio no sabíamos si presentaríamos en la exposición todo el material gráfico o sólo el más significativo. Finalmente hemos decidido ofrecerlo todo; por una parte en agradecimiento a los que desinteresadamente nos lo habéis dejado, por otra para poder conocer el mayor número de nuestros mayores.

No podemos publicar ahora todas las fotografías que quisiéramos, en los próximos boletines aparecerán, las que hoy a pesar de su interés, no lo han podido hacer, acompañadas de textos explicativos. Ya sabéis, si queréis completar el álbum haceos socios de Lloixa.

Esperamos que sea de vuestro agrado el espacio que os ofrecemos, os dejamos con las imágenes, sobran las palabras.

Todavía dos para dedicar la exposición a quienes nacieron durante estos años y un especial homenaje a los más mayores.

Exposició Fotogràfica

La població a l'any 1860 és de 3.379 habitants i al 1940 de 3.434. La densitat de la població supera els 300 habitants per km², sols el 1920 baixa a 280, i fins este any és més elevada que la de la mateixa Alacant. Com podem veure la població pràcticament es manté. La natalitat és alta, però també ho és la mortalitat. Pel que fa als moviments migratori els resultats són negatius fins al 1920 anys en què comença una dèbil immigració que s'incrementarà a la dècada del 30. A la dècada primera del segle ixen del poble 275 persones que busquen faena, la segona dècada encaixa produïx un saldo més negatiu, prop de sis-centes persones. Van a altres llocs d'Espanya i a l'estrange: França, Amèrica i un gran nombre a Argèlia.

No són poques les famílies nombroses, sis, set, vuit fills o més, que viuen a cases sense aigua corrent, amb humitats, que dormen on i com poden, les xiques a una cambra i els xics a l'altra. Les mesures higièniques són nulles. Parlem no de la totalitat, però sí de moltes, podem veure encara com eren les casetes al carrers més antics del poble.

Les enfermetats respiratorio-pulmonars, les epidèmies, la del càlera de 1895 i la de la grip de 1918, amb l'alta mortalitat de xiquets -els mortixolets- omplin les

TREBALLADORES DE LA FABRICA DE SACS. Frasquita Aracil i companyes de la faena. Any 1920.

estadístiques de la mortalitat. Altres malalties són: tercianes, pigota, pigota borda, calentures, pulmonia, mal de miserere. Estos són els noms que la gent utilitzà.

Els metges tenen un contacte amb la gent que sembla major que el d'ara, podem dir que formen part de la família. Al seu costat els barbers que fan funcions de dentistes i sagnadors, i no podem oblidar les parteres o comadrones, ja que els parts tenen lloc a les cases.

ELS CIGARRERES. Quatre treballadores de la fàbrica de tabacs, any 1905

Al costat de les cases del poble s'alcen nombroses cases de camp i cases dels senyorets, allí com a propietaris, arrendadors, casers o jornalers troben faena molts santjoaners. El terme municipal no arreplega totes estes gents, però si el parroquial. El vincle de pila és tan fort o més que el de la partida de naixement, a l'església tenen lloc els tres moments principals per a la integració social: el bateig, el matrimoni i el soterrament.

A les cases del l'horta es treballa de valent, encara la maquinària és poca i tot el treball queda a les mans dels hòmens i de les dones. La vinya, el cereal, l'olivar i els ametllers són la producció principal, però no falten garrofers, fruiters, magraners, figueres, codonyers, moreres; trobem cirerers, pins, tarongers i llimoners, lleoners, belloteres, ficus, araucaries, ginjoler, palmeres, eucaliptus...

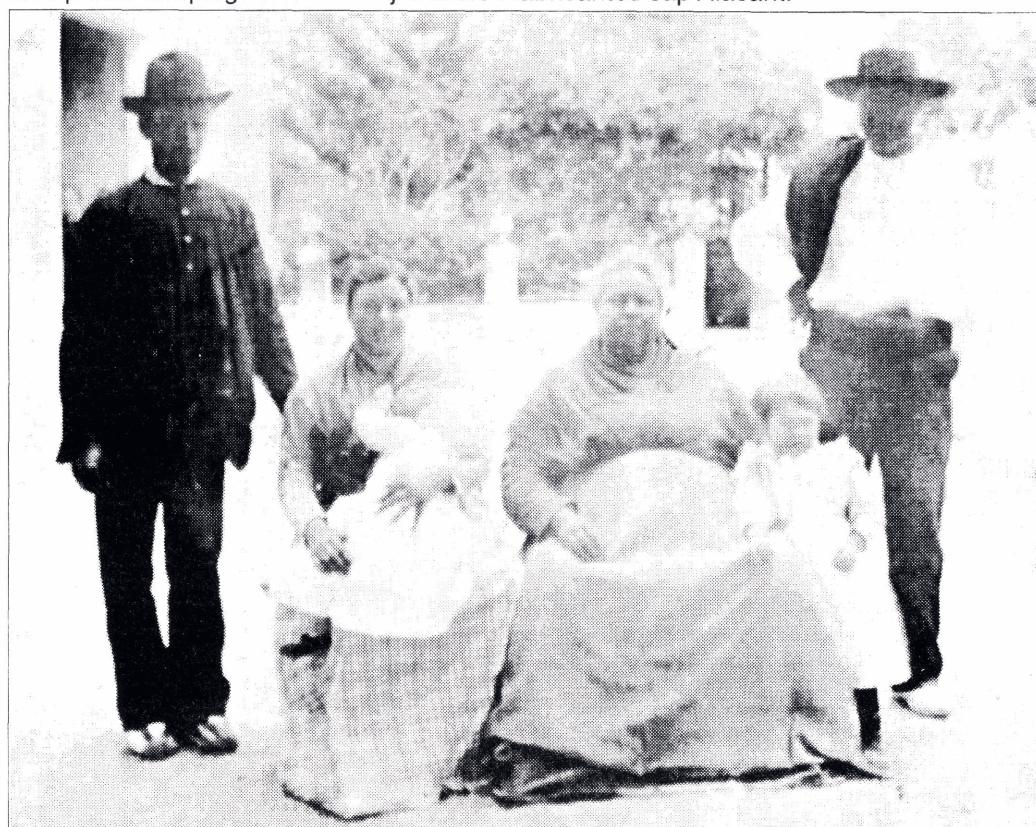
Al costat de les sequeres -la malaltia de l'horta- el camp d'Alacant viu al principi del nou segle una de les plague més sagnants: la filloxera. La producció de la vinya cau, i les sequeres llargues fan dels primers vint anys moments durs per al treballador, que ha de marxar a l'estrange.

Els senyorets no viuen tot l'any a la hisenda, vénen a passar temporades alguns, altres vénen a cobrar i prou. Comença a manifestar-se conforme avança el segle la decadència a algunes famílies que tenen títol. Uns s'aprofitaven dels amos, altres sentien i sentien una quasi veneració. De senyorets, n'hi hauria de bons i de dolents, de treballadors, també. No dubtem que el seu pas pel poble es faria notar: els seus vestits i pentinants, els carruatges, els mobles, les vaixelles, les cristalleries,... Hi havia classes i no s'amagaven.

L'agricultura ocupa la major part de la mà d'obra: llaurar, plantar, regar, podar, empeltar, segar, collir, secar, batre, calcigar, pelar l'ametlla, trencar, etc. Amb tot no falten obrers, treballadors al moll, a la cantera, a les tendes, a les oficines; ferrers, carreters; la llum i el telèfon porten nous oficis. No falten els treballs fora de la llei: els contrabandistes; uns feren fortuna i altres la pergueren; associats amb ells apareixen els fantasmares.

El Transport encara estava en mans dels carreteros, la gent utilitzava les tartanes per anar a la platja o a Alacant.

Apareixen els primers cotxes i els camions, El tramvia i el cotxe de Paloma fan un servei públic de transport. Així i tot, a treballar van a peu, de bon matí ixen grups de jornalers i fabricantes cap Alacant.

Grup FAMILIAR a la porta de la finca San Lorenzo, hui Pinada de la Residencia Ferroviaris. Dolores Pérez Blanes, el seu germà Macià, els seus pares Macià i Dolores, i els pares d'esta. Any 1895

La dona mai no ha deixat de treballar, tant o més que els hòmens. Cuinar, netejar, llavar, cosir, apedaçar, tenir cura dels xiquets i dels vells, els animals del corral. Fora de casa no falten treballs de minyona-paraula que avui ha estat substituïda per criada, però utilitzada a San Joan com ho prova un malnom: d'ama de cria, i a les fàbriques de sacs, de tabacs, i de paper. Els tallers de cosir i brodar donen també un jornal.

L'aixovar anaven completant-lo les fadrines a poc a poc, pesseta que arreplegaven, pesseta que guardaven, i un dia baixaven a Alacant a comprar; les xiques que savien brodar brodaven llençols i manteleries, tovalloles i pentinadors; amb bolillos i ganxet es feien les cobertes. Si el xic era fuster, o un familiar, s'encarregava dels mobles, i si no, els compraven. La casa anava omplint-se, al dormitori-sala i alcova- el llit, el tocador, l'armari, si podia ser amb lluna, l'espill, la caixa, la còmoda, la perxa, les butaques i el butacó; al menjador, la taula i les cadires, l'aparador. La casa s'obria a les amigues, ni calaixos, ni portes quedaven tancats, i es mostrava entre riures l'orinal amb un ull pintat al cul. A les parets el quadre del Senyor en la barca o el de la Cena.

Elles es casaven de negre amb mantellina, després aparegué la mantilla blanca i tot el vestit blanc, a la fi.

Exposició Fotogràfica

Ecls es feien un traje que aprofitaria per amortajar-los, i anaven a Alacant a fer-se una foto, per a molts no hi havia més viatge.

Els xics es feien fotos quan servien, la mili era prou més llarga que ara -tres anys- i alguns participaren a la guerra de Cuba i Àfrica. Aquells que podien pagaven i es lliuraven. Molts que feren la mili als anys vint i trenta tornaren a agafar les armes l'any trenta-sis.

La religiositat és un factor important en la vida de la comunitat, la vida social gira al seu voltant. Les campanes, les cerimònies, els cures revestits amb destells d'or i argent, el misteri a la fi del ritu. Els treballadors, a les festes, descansen, es trenca la quotidianitat, i es diverteixen. Les processons són la manifestació d'un carrer o de tot el poble, punt d'encontre. La més gran, la del Cristo, a Ell se li demana el bé preciat de l'aigua:

Misericòrdia Senyor,

Bona pluja Senyor

A més tenim al costat la Faç Divina, que porta la fira, i a Mutxamel la Mare de Déu del Loreto.

Al llarg de l'any es succeeixen les novenes i els trisagis.

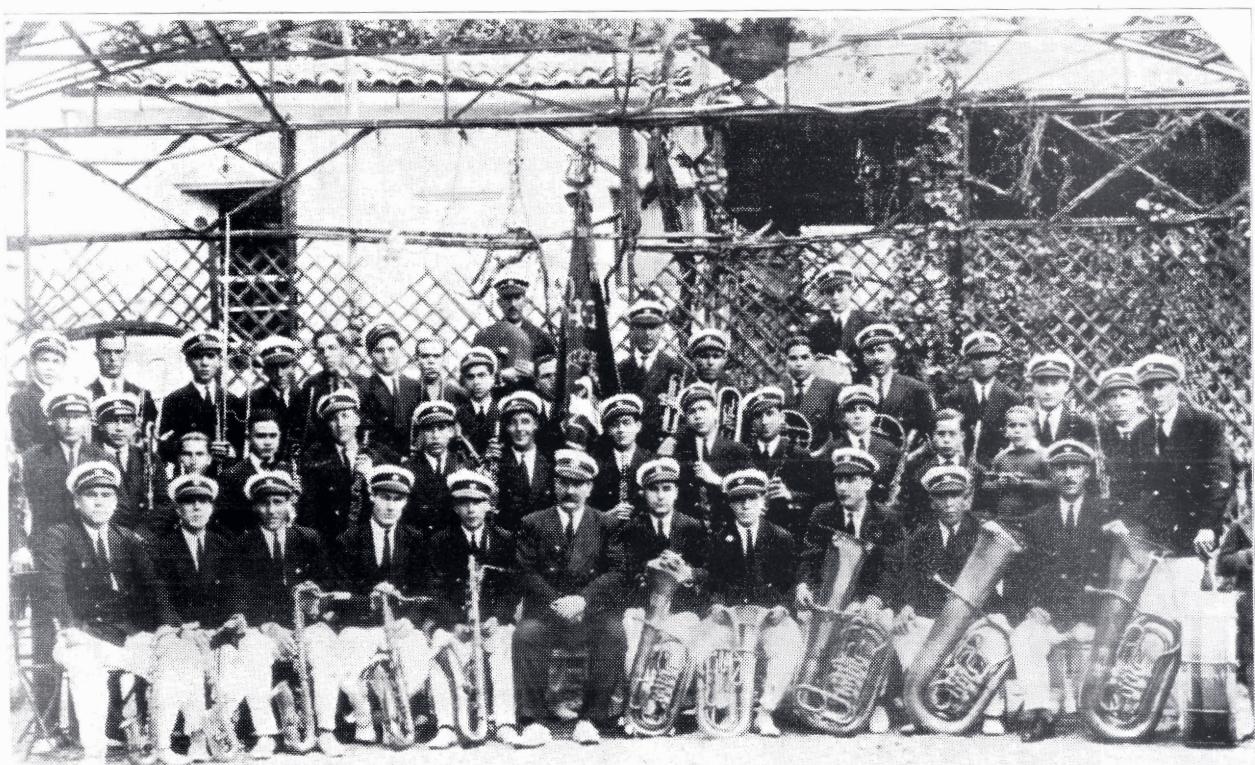
L'església és un dels pocs llocs on les dones poden anar sense escandalitzar, i poden anar soles.

Els dies de festa porten les berbenes, la música toca a la plaça del Mercat, ballen les parelles, si arriba es refresca en el cafè; als anys vint estenen un llençol entre les últimes cases de la plaça que donen entrada al carrer Sant Antoni i fan cine. El cine que després es veurà a l'Olímpia i al Cervantes.

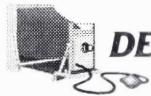
La nit de Nadal es canten pastorets, els dies de mona ixen les quadrilles, els diumenges van a passejar a Palmeretes, el dia de Sant Jaume a passar el dia a la platja, el dia de Tot Sants al cementeri.

NUVIS principis de segle, Frasquita Sánchez i José Juan

LA BANDA DE MUSICA AMB EL MESTRE GUITART. Any 1931

Sabem que es ballaven les danses, si era a la nit, haurien de dir fosc perquè a la nit es dormia, com que no hi havia llum al carrer els accompanyants portaven antorxes.

Els vestits han canviat molt l'any 36, les dones veuen com va desapareixent tela dels seus vestits, algunes porten faldetes curtetes, ja tenim cançoneta:

*Ai Marieta, Marieta,
no meneges tant el cul,
que com vas tan curteta
al pujar la costereta
se te veurà el cul.*

No falten històries tràgiques: assassinats, suicidis, mort de xiquets. Un dels primers accidents de cotxe va tindre lloc al carrer Major, va morir una dona i el seu net; als quatre camins, un home jove espera a son pare, quan el té davant el crida i es pega dos tirs; una jove mor durant una epidèmia de càlera, dies després mor un xiquet de la mateixa família, en obrir el panteó veuen la caixa de la jove somoguda, l'obrin, la cara de la morta és plena d'esgarrapades, els ulls són oberts, immensament oberts de pànic; una criada té un xiquet al retrete de la casa on serveix, el mata o naix mort i intenta llançar-lo al clot del retrete; una senyora davant del de Dies mor quan el cavall es desboca i cau del cabriol.

Deixem les penes i acaben amb cançons, una diu:

*Cásate domingo Juan
y el lunes serás casado
y el martes preguntarás
dónde venden pan fiado.
l'altra açò que segueix:
Los muchachos de San Juan
son unos buenos muchachos,
sólo tienen una falta,
que son un poco borrachos.*

Aupa!

*Si son borrachos, que sean,
que a mí no me importa nada,
que ellos pagan lo que deben
cuando cobran la semana.*

Aupa!

*Cuando cobran la semana
se unen de reunión
y se van al bar Carrasco
a coger el guitarrón.*

Aupa!

FRANCESC SALA

PAS DE DANSA. Sofia, Pepe i una altra veïna, del carrer Baix (del Carme) son testimoni de que al poble també es ballaven les danses als anys 20 i 30

La población en 1860 es de 3.379 habitantes y en 1940 de 3.434. La densidad de población supera los 300 habitantes por Km², solamente en 1920 baja a 280, y hasta este momento es más elevada que la de la capital. Podemos ver que la población se mantiene. La natalidad es alta, pero también lo es la mortalidad. Hasta 1920 por lo que se refiere a los movimientos migratorios el saldo es negativo, a partir de esta fecha se inicia una débil inmigración que se incrementa en los años 30. En la primera década del siglo salen del pueblo 275 personas, en la segunda cerca de seiscientas. Van a otros lugares de España y a otros países: Francia, América y un gran número a Argelia.

No son pocas las familias numerosas que viven en casas con pocas comodidades, sin agua, sin luz eléctrica, con humedades y pocas medidas de higiene.

Las enfermedades respiratorio-pulmonares, las epidemias y la muerte de niños llenan las estadísticas de la mortalidad.

Los médicos tienen un contacto con sus pacien-

tes que nos parece casi familiar. A su lado los barberos, que hacen funciones de dentista y sangrador, entre otras, y no podemos olvidar las comadronas.

En la huerta se levantan las casas de labranza y las villas de recreo. Allí como propietarios, arrendadores, caseros o jornaleros encuentran trabajo mu-

TREBALLADORS DE LA CANTERA, construcció de la presó d'Alacant

chos sanjuaneros. El término municipal no los recoge a todos, pero sí el parroquial. El vínculo de pila es tan fuerte o más que el de la partida de nacimiento, en la iglesia tienen lugar los tres momentos cruciales para la integración social: el bautizo, el matrimonio y el entierro.

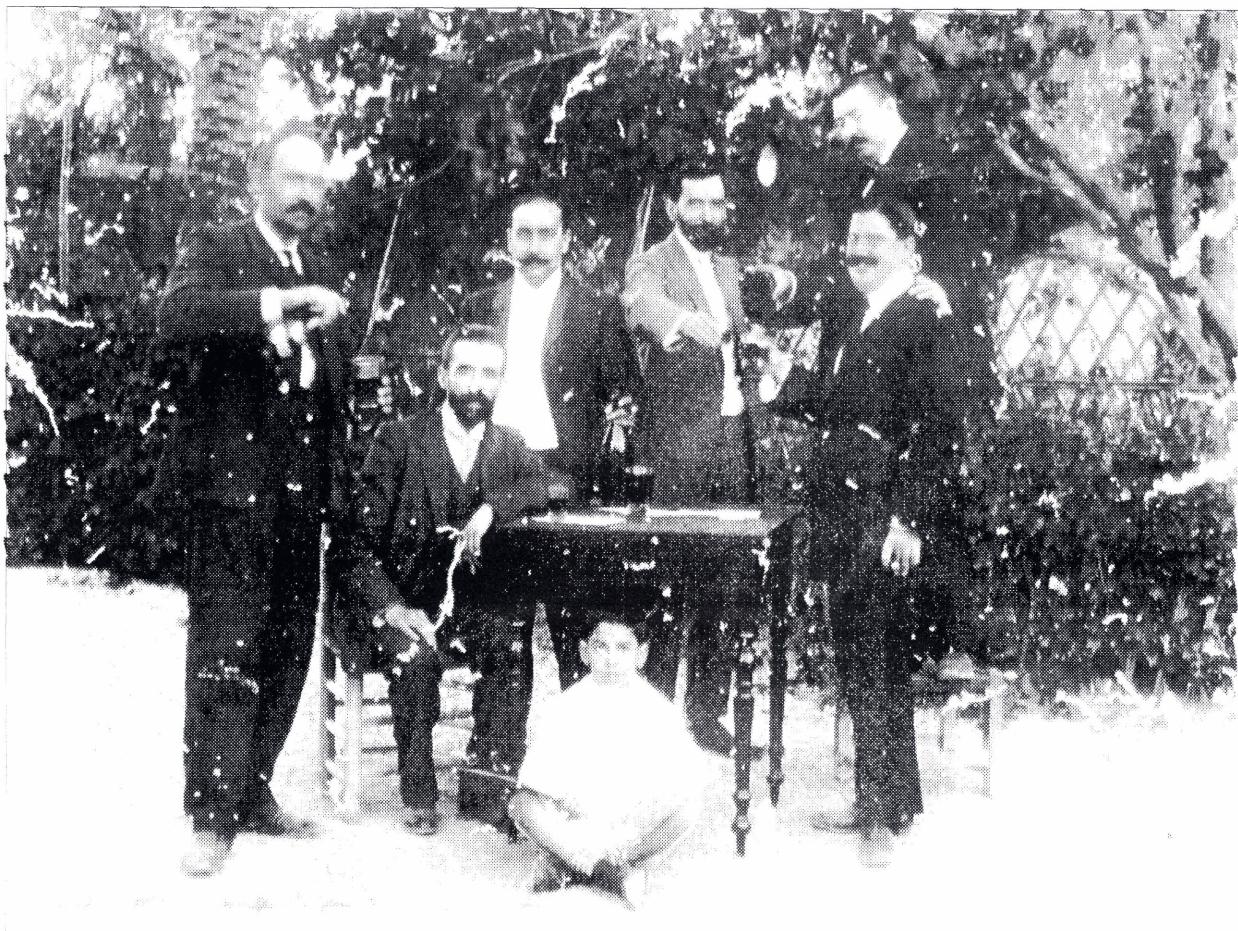
TALLER DE FRASQUITA LLINARES, Any aproximat 1915. Entre les xiques María Sellers García, María Sala, María Quereda, Luisa Ferrández

El trabajo en el campo es duro, la maquinaria escasa, y recae sobre los animales y sobre los brazos de los hombres y las mujeres. La viña, el cereal, el olivo y el almendro son la principal producción, no faltan frutales y productos de huerta, los agrios y árboles en los jardines de las villas de recreo.

A principios del siglo el campo de Alicante sufre una plaga que será mortal para la viña: la filoxera.

que el hombre. Dentro de casa no faltan tareas; fuera: en la fábrica de sacos, la de tabacos, o la de papel, de criadas. Los talleres de costura y bordados dan también un jornal.

El ajuar lo iban completando poco a poco, las que sabían bordaban sus sábanas y mantelerías, con bolillos o ganchillo hacían las colchas. Si el novio era carpintero, o un hermano, construía los muebles, de no ser así los compraban.

BRINDIS. Any 1890. José Orts Pérez, Rafael Alvarez Sereix i el seu fill al jardi de la casa de Madrona. Celebren una victòria electoral? José Orts Pérez va ser alcalde de Sant Joan posteriorment, del 1915 al 1917 i del 1918 al 1919

Unida a las largas sequías es la causa de la salida a buscar trabajo a otros lugares.

Según avanza el siglo en las casas señoriales comienza la decadencia de algunas familias. Algunos se aprovechaban de los propietarios, otros sentían veneración. Habría "senyorets" buenos y malos, trabajadores, también.

La presencia en el pueblo de los primeros no pasaría desapercibida: vestidos y peinados de las damas, coches de caballos, los utensilios de las casas, etc. Había clases y se hacía notar.

La agricultura ocupa el mayor número de trabajadores, pero la industria y el sector terciario comienzan, si bien lentamente, a ganarle terreno. No faltan al margen de la ley los contrabandistas.

La tartana y el carro ven como aparecen los camiones y los automóviles que acabarán con ellos; aunque el tranvía y posteriormente el coche de Paloma hacen funciones de transporte público, muchos trabajadores y trabajadoras hacen el camino a Alicante andando.

La mujer no ha dejado de trabajar, tanto o más

La casa se llenaba, en el dormitorio-sala y alcoba,- la cama, el ropero, las sillas,...en el comedor, la mesa con sus sillas y el aparador. En las paredes el cuadro de la Cena o del Señor en la barca.

Ellas se casaban de negro con mantilla, después apareció la mantilla blanca y finalmente todo el vestido blanco. Ellos se hacían un traje que serviría para amortajarlos. Y bajaban a Alacant a hacerse una foto.

Los chicos se hacían fotos cuando iban al servicio militar, la mili era bastante más larga que ahora, algunos sufrieron la guerra- Cuba, Africa. Los que podían pagaban y se libraban. Muchos que cumplieron el servicio en los años veinte y treinta serían soldados en la guerra civil, pero en esta ocasión el servicio a la patria se convirtió en una dolorosa lucha por la vida.

La religiosidad es un factor importante en la vida social. El misterio del rito con sus destellos de custodias y casullas. El ritmo de su oratoria, de sus cantos, de su movimiento. Los trabajadores descansan los días de fiesta, se rompe lo cotidiano y se

TREBALLADORES DE LA FABRICA DE PAPER. Anys 20

divierten. Las procesiones son la manifestación de una calle o de todo el pueblo, punto de encuentro. La más grande es la del Cristo, a Él se le pide el bien máspreciado: la lluvia.

La devoción se completa con el culto a la Faz Divina, que además trae la Feria, y a la Mare de Déu del Loreto, patrona de Mutxamel.

Con la fiesta llegan los bailes, la música toca en la plaza, en los años veinte tienden una sábana entre dos casas y hacen cine. El cine que después se verá en el Olímpia y en el Cervantes.

En noches señaladas se bailan las danzas iluminados por antorchas, la noche de Navidad se can-

tan "pastorets", los días de mona salen las cuadrillas, los domingos van a pasear a Palmeretes, el día de Sant Jaume a la playa, el de Todos los Santos al cementerio.

Los vestidos han cambiado mucho en 1936, las mujeres ven como va desapareciendo tela de los suyos, algunas llevan unas faldas "demasiado" cortas.

No faltan historias trágicas: asesinatos, suicidios, muerte de niños. Uno de los primeros accidentes de automóvil tiene lugar en la calle Major, murió una mujer y su nieto; un hombre llama a su padre y se dispara dos tiros en la cabeza ante sus ojos; una

Sobre de *El Liberal*, Alicante —Cantos, fot.
ALICANTE
VILLA DE SAN JUAN: MERCADO

Imatge del viure, la dona, Dolores, i la xiqueta, Rosa, a la finca elMato. Vells i xiquets comparteixen la casa, el descans i la faena. Finals dels anys 20

XIQUETES D'ESCOLA, any aproximad 1910

Xiques taller de brodats i xiletes escola. Principis Segle

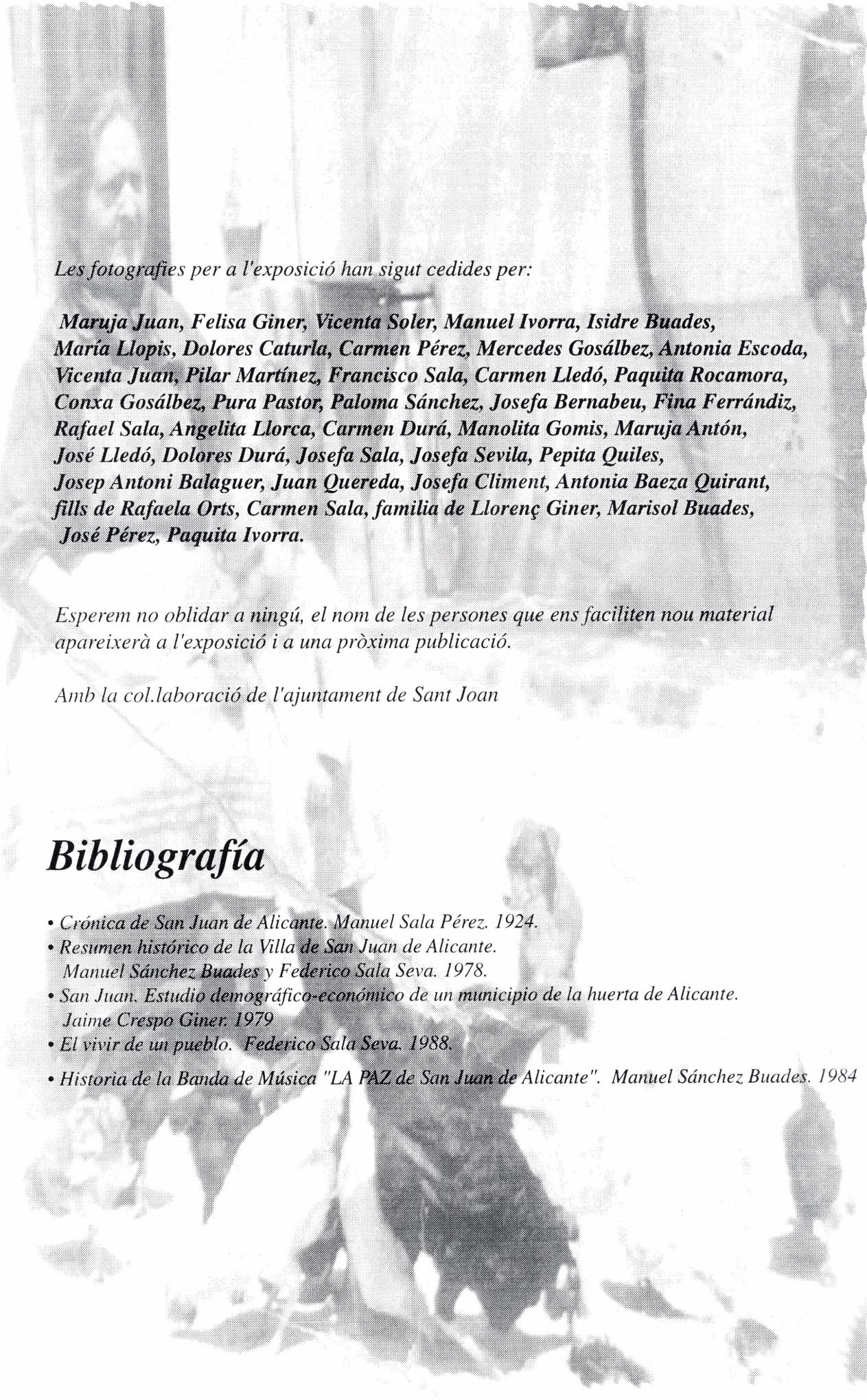
joven muere durante una epidemia de cólera, pocos días después la familia entierra a un niño, levantada la losa del panteón ven que la caja de la joven ha cambiado de posición, cuando la abren tiene la cara llena de arañazos, los ojos abiertos y pelos en las manos; una criada tiene a su hijo en el retrete de la casa donde sirve y es descubierta cuando intenta tirarlo...

Durante los años treinta las mujeres y los hombres ven como se producen cambios en su vivir cotidiano, el progreso facilita el bienestar económico y social. De repente éste se detiene, es sesgado. Una mañana de verano se declara la guerra.

F.S.

ELS BALLADORS. Gregori Durá i tres amics no sabem si fan teatre o representen un ball ritual de Pasqua o del Corpus. Segona dècada del segle.

Les fotografies per a l'exposició han sigut cedides per:

Maruja Juan, Felisa Giner, Vicenta Soler, Manuel Ivorra, Isidre Buades, María Llopis, Dolores Caturla, Carmen Pérez, Mercedes Gosálbez, Antonia Escoda, Vicenta Juan, Pilar Martínez, Francisco Sala, Carmen Lledó, Paquita Rocamora, Conxa Gosálbez, Pura Pastor, Paloma Sánchez, Josefa Bernabeu, Fina Ferrández, Rafael Sala, Angelita Llorca, Carmen Durá, Manolita Gomis, Maruja Antón, José Lledó, Dolores Durá, Josefa Sala, Josefa Sevilla, Pepita Quiles, Josep Antoni Balaguer, Juan Quereda, Josefa Climent, Antonia Baeza Quirant, fills de Rafaela Orts, Carmen Sala, família de Llorenç Giner, Marisol Buades, José Pérez, Paquita Ivorra.

Esperem no oblidar a ningú, el nom de les persones que ens faciliten nou material apareixerà a l'exposició i a una pròxima publicació.

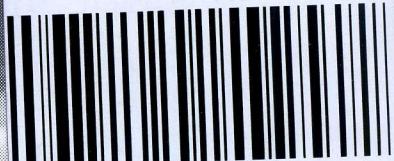
Amb la col.laboració de l'ajuntament de Sant Joan

Bibliografía

- *Crónica de San Juan de Alicante.* Manuel Sala Pérez. 1924.
- *Resumen histórico de la Villa de San Juan de Alicante.* Manuel Sánchez Buades y Federico Sala Seva. 1978.
- *San Juan. Estudio demográfico-económico de un municipio de la huerta de Alicante.* Jaime Crespo Giner. 1979
- *El vivir de un pueblo.* Federico Sala Seva. 1988.
- *Historia de la Banda de Música "LA PAZ de San Juan de Alicante".* Manuel Sánchez Buades. 1984

Exposició Fotogràfica DEL VIURE

0 9 1 8 8 2 0 0 8

MARIA EMILIA MUNTANER I FERRER. Senyora d'El Mato